

N:o 197.

Af herr **J. Olsson** från Stockholm m. fl., *om ändrad lydelse af 13 § i kongl. förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning den 31 oktober 1873.*

Frågan om främmande trosbekännares befrielse från skyldighet att deltaga i underhåll af svenska statskyrkoförsamlingarnas presterskap och kyrkliga inrättningar är icke ny. Redan år 1872 väcktes inom Andra Kammaren motion i sådant syfte af herr W. Walldén. De skäl, som då anfördes för en dylik befrielse, qvarstå ännu i dag oförminskade. Och de hafva till och med fått ökad giltighet ej blott genom att antalet främmande trosbekännare sedån dess mångdubblats utan äfven derigenom, att dessa trosbekännare numera beröfvats den rösträtt, de förut egt, under det deras skatteböroda till statskyrkan ökats.

Orsaken till att denna viktiga fråga ej blef löst i samband med antagandet af 1873 års förordning angående främmande trosbekännare torde vara att söka hufvudsakligast deri, att exemplen på den orättvisa, som ligger i en dylik beskattning då ännu icke hunnit blifva så talrika och i ögonen fallande som nu.

Af nämnda förordning framgår först och främst, att staten medgifver rätt till utträde ur statskyrkan endast åt sådana dissenters, som bekänna sig till främmande kristen lära eller sådan religionsform, som vid sidan af statskyrkan anses kunna främja statens sedliga ändamål och intressen. Vidare framgår af förordningen, att staten ålagt dessa främmande trosbekännare förpligtelser, såsom statens organ vid sidan af statskyrkan, till religionens och sedernas främjande. Under sådana förhållanden måste det från statens egen synpunkt betraktas såsom ytterst obilligt och orättvist, att dessa främmande trosbekännare, ehuru

de hafva att underhålla sin egen religiösa verksamhet, hvilken ofta kräfver betydliga summor till underhåll af predikanter och predikolokaler samt till fattigunderstöd åt samfundets medlemmar, icke desto mindre skola vara skyldiga att lika med dem, som tillhöra statskyrkan, bidra till underhållet af hennes presterskap och kyrkliga inrättningar.

Denna orättvisa blir så mycket större, då man tager hänsyn till att främmande trosbekännare ej hafva rätt att deltaga i beslutet om användningen af de medel, som de för kyrkliga ändamål tvingas att erlägga. De hafva ingen rätt att deltaga i beslutet, men väl skyldighet att deltaga i de utgifter, som krävas för statskyrkoförsamlingarna och deras presterskaps underhåll.

I andra länder, der ett särskildt kyrkosamfund framför andra blifvit af staten erkänt med vissa företrädesrättigheter, har dock frågan om dissenters frikallande från skatt till det af staten erkända kyrkosamfundet vunnit en rättvisare lösning än hos oss, vanligen i samband med antagandet af särskilda lagbestämmelser för dissenters. Så har man i *Finland* i förordningen angående kristna religionssamfund af annan protestantisk troslära än den evangeliskt-lutherska bestämt, att hvar, som tillhör i landet bestående kyrkosamfund af annan sådan trosbekännelse samt deltagar i underhåll af dess presterskap och kyrkobetjening, skall vara frikallad från all personel afgift till presterskap eller kyrkobetjening inom samfund af annan trosbekännelse. I *Norges* Lov angående kristne Dissentere og andre, der ikke er Medlemmer av Statskirken, heter det: »Dissentere er fritagne for personlige Ydelser till Statskirken og dens Betjente». Äfven från egendomsskatt kan der befrielse ega rum. I *Danmark* der folkkyrkan har vissa företrädesrättigheter, så att den väl kan betraktas som statskyrka, äro de, som tillhöra annat religiöst samfund, befriade från personlig skatt till denna kyrka. I *Frankrike* och *Nederländerna* gäller som bekant, att alla de olika religionssamfunden hafva rätt till erhållande af understöd af staten för uppehållande af sin religiösa verksamhet.

Men oafsedt detta gifves det ett annat skäl för dissenters befrielse från ifrågavarande skattskyldighet, som är af större betydelse än alla andra, nemligen att det alltid måste blifva ett *samvetstvång* för den, som af lefvande öfvertygelse anslutit sig till ett främmande religionssamfund, att deltaga i underhållet af den privilegierade statskyrkan, hvars läror han ej gillar och hvars gudstjenstövningar bjuda emot hans religiösa känslor. Huru allvarligt detta samvetstvång är, torde bäst framgå af ett exempel. Antag att en allvarligt religiös prest inom statskyrkan, som af hela sitt hjerta hyllade hennes läror, skulle tvingas att

betala skatt till understöd för metodisternas eller baptisternas eller något annat dissentersamfunds verksamhet, hvilken han ogillar, vore ej detta ett samvetstvång af mycket allvarlig beskaffenhet? Ingen lärer vilja neka dertill. Förhållandet blir naturligtvis alldeles enahanda, om en dissenterpredikant eller annan utom statskyrkan stående dissenter tvingas att bidra till underhåll af svenska kyrkan och dess presterskap.

Med åberopande af hvad vi ofvan anført samt under hänvisning till bifogade bilaga, som innehåller en fullständig öfversigt af frågans ställning i vårt och åtskilliga främmande länder, få vi vördsamt hemställa,

att Riksdagen behagade för sin del besluta att 13 § i kongl. förordningen angående främmande trosbekännare af den 31 oktober 1873 skulle erhålla följande ändrade lydelse:

Främmande trosbekännare är för sin person och sin inkomst af kapital eller arbete befriad från skyldighet att deltaga i afgifterna till svenska statskyrkoförsamlingarnas presterskap eller andra kyrkliga ändamål äfvensom från de för särskilda kyrkliga förrättningar stadgade afgifter till svenska kyrkan eller hennes presterskap eller betjening i annat fall än att slik förrättning blifvit på hans egen begäran verkställd.

Om remiss till lagutskottet anhålles.

Stockholm den 28 januari 1896.

J. M. Erikson.

John Olsson.

A. Hedin.

E. J. Ekman.

*Bilaga.***En bortglömd beskattningsfråga.**

I.

Konungen skall ingens samvete tvinga eller tvinga låta — skrefvo grundlagsstiftarne för åttiofem år sedan i vår främsta grundlag. Men det ligger ej bortom mannaminne, att detta grundlagsbud länge förblef blott en död bokstaf, ty det tillståndet räckte ett halft århundrade. Först år 1858 upphäfdes den lag, enligt hvilken man ej långt derförut dömt en person, som på en söndag inför tretton män och tjugu qvinnor läst några stycken i Bibeln samt Fader vår, till 66 riksdaler 32 skilling banko böter utom 3 riksdaler 16 skilling för »sabbatsbrott» eller, vid bristande till gång, 28 dygns vatten och bröd — den lag, hvilken också med landsförvisning straffade den, som tredje gången »höll och tillät» en konventikel. Och först 1860 upphäfdes landsförvisningsstraffet för affall från statskyrkan eller utspridande af »villfarande lära»: två år förut hade sex till katolicismen öfvergångna qvinnor dömts till landsförvisning.

Fördragsamheten har omsider ombildat vår kyrkolagsstiftning, och denna har gått fram i riktning mot religionsfrihet, som ju är någonting annat och mer än blott »tolerans». Men det måste erkännas, att ännu är ej i vårt land religionsfrihetens grundsats fullt genomförd ens i den omfattning, som med tillvaron af en statskyrka är förenlig.

I visst hänseende har framåtskridandet till och med ledsagats af en återgång, nemligen med hänsyn till »främmande trosbekännares» skattskyldighet till statskyrkan. Den i sig sjelf rigtiga grundsatsen, att i beslut om ett religionssamfunds angelägenheter ej andra böra deltaga än dess egna medlemmar, har nemligen den svenska lagstiftningen mer och mer tillämpat på det sätt, att den visserligen från deltagande i besluten om statskyrkoförsamlings angelägenheter *uteslutit* frikyrkoförsamlingarnas medlemmar, men på samma gång *bibehållit* de senares

skattskyldighet till statskyrkan. Enligt sockenstämmoförordningarna af 1817 och 1843 samt prestvalsförordningen af sistnämnda år motsvarades främmande kristna trosbekännares skattskyldighet af rösträtt, men denna rösträtt har genom kyrkostämmoförordningarna och 1883 års prestval-lag blifvit upphäfd. Ja, skattskyldigheten har *utvidgats* genom prest-lönereglerna. Enligt dessa uttages numera af alla skattskyldige ersättning till präster för de fordom förekommande afgifter för särskilda förrättningar, från hvilka främmande trosbekännare naturligtvis voro fritagna. Och, åtminstone hvad Stockholm vidkommer, få dessa numera, lika med statskyrkans medlemmar, icke blott skatta till *hela* prestaf-löningen, utan derjemte och derutöfver till de »öfverskott» å prestlönings-medel, som disponeras af kyrkostämman, i hvilens beslut de ej ega att deltaga. Hufvudstaden företer också den mycket litet tilltalande egendomligheten, att medan statskyrkomedlemmar, som tillhöra de icke territoriella församlingarna, äro fritagne från att för sina personer eller för inkomst af arbete eller kapital erlägga afgifter till kyrka och presterskap i den territoriella församling, der de äro mantalsskrifna, dere-mot de medborgare, som icke tillhöra statskyrkan, äro underkastade sådan skattskyldighet såväl för sina personer och för inkomst som för fastighet.

För våra landsmän af den mosaiska bekännelsen tillkommer ytter-ligare skyldigheten att sjelfva bekosta fattigvård för sina behöfvande, medan de lika med alla andra bidraga till den allmänna fattigvården.

Orättvisan i denna skattskyldighet till statskyrkan, ålagd personer hvilka ej tillhöra denna kyrka, borde åtminstone numera statsmagtens utöfvare ej kunna bestrida, sedan staten, genom legaliserande af försam-lingar af s. k. främmande trosbekännare, tydligen erkänt, att dessa verka för just det samhällsändamål, för hvilket väl statskyrkan får anses vara till, eller folkets religiösa och moraliska upplysning och förädling. Och den formella *lagligheten* af denna skattskyldighet har till och med, hvad en del af densamma angår, uttryckligen förnekats af öfverståhållare-embetet i Stockholm, som i ett utlåtande till Kongl. Maj:t den 21 november 1881 yttrade, att embetet icke känner något lagbud, som ålägger främmande trosbekännare att *för sina personer och för inkomst af kapital och arbete* bidraga till underhåll af svenska kyrkan och dess presterskap.

Vid åtskilliga tillfällen har, dels genom riksdagsmotioner (den första år 1872), dels genom petitioner, dels af en ledamot i den s. k. skatteregleringskomitéen fråga väckts om en ändring af de ofvan anförda bestämmelserna. Men Riksdagen har hittills afvisat hvarje för-

slag — den har ej ens velat medgifva en sådan obetydlighet som »främmande religionsbekännares rätt att deltaga i kyrkostämmas beslut om de folkskoleangelägenheter, hvilka icke angå religionsundervisningen». Kongl. Maj:t har funnit de ingifna petitionerna icke böra till någon åtgärd föranleda. Och i skatteregleringskomitéén, som dock enligt Riksdagens anhållan fick Kongl. Maj:ts uppdrag att, »efter fullständig utredning af *alla* skatteförhållanden i riket uppgöra förslag till en rättvis fördelning af skattebördorna», nedslogos förslagen om en lindring af ifrågavarande skattskyldighet med så hårda ord, att vi ej vilja upprepa dem.

Skola vi därför antaga, att de magthafvande låta sig medvetet ledas af oberättigade bevekelsegrunder, att de med vett och vilja tillsluta öron och hjerta för ett kraf, hvars rättmätighet de dock inse? Vi vilja ej stanna vid en så tröstlös tanke. Vi veta, huru fördom och vana förvilla äfven ett eljest klart förstånd och rättrådigt sinne, och vi veta, huru lång och mödosam vägen varit i många andra fall, innan man vunnit ens någon allmänna och allvarligare uppmärksamhet för en reformfordran, hvilken billighet och rättvisa sedermera knappt någon förnekat, efter att den en gång, trots motstånd ännu i sista stunden, blifvit genomförd.

Man har i denna sak ej handlat med den ihärdighet, som vederbort. När en sådan fråga endast med långa mellanrum återkommer inför representationen, har man vanligen vid ett senare tillfälle helt och hållet eller i det närmaste förlorat den terräng, man vid föregående tillfälle vunnit; glömskan har gjort sin gerning, och man får börja så godt som på nytt. Det rätta sättet är, enligt vår tanke, att oförtröttadt komma igen år efter år: synpunkterna, från hvilka frågan kan och bör betraktas, äro så många, och det faktiska material, som erbjuder sig till hennes belysande, så rikligt, att hon för hvarje gång skall framstå i en allt klarare dager. De hittills anförda skälen *emot* hvarje förändring hafva näppeligen underkastats en så uttömmande granskning, som de, ej för sin egen men för sakens skull, förtjena. Bland dessa skäl förekomma t. ex. groft origtiga uppgifter om faktiska, fullt bevisliga och oomtvistliga förhållanden; vederläggas ej sådana uppgifter, så blifva de gång efter annan upprepade och trodda. Sålunda påstod lagutskottet 1872, att de kyrkliga bidrag, som *icke utgå af fast egendom*, voro alltför *obetydliga*, för att en lagförändring, hvarigenom dissenters befriades från deras utgörande, kunde anses behöflig. Emellertid framgår af skatteregleringskomitééns tabeller, att — om vi nu hålla oss till blott ett af de der kyrkliga bidragen — år 1878 i städerna utgingo till presterskapets

aflöning 704,192 kronor 50 öre för inkomst af kapital och arbete samt 169,635 kronor 82 öre »personliga utskylder», summa 473,828 kronor 32 öre *icke* härrörande från fastighet, medan från denna kom ett bidrag af blott 191,310 kronor 32 öre till pretaflöning: verkliga förhållandet var således alldeles motsatt hvad utskottet uppgifvit! På landsbygden var visserligen proportionen en helt annan, men det till pretaflöning från inkomst af kapital och arbete och i kapitationsafgifter utgående bidraget, eller mer än 900,000 kronor, är dock ej en sådan bagatell, att ej främmande trosbekännares andel deri skulle förtjena någon uppmärksamhet. Vi hafva här blott talat om bidragen till aflöning af statskyrkans presterskap. Men det bör ej glömmas, att den skatt till statskyrkan, som andra religionssamfunds medlemmar äro underkastade, icke afser blott pretaflöningen. Af kostnaden för kyrkobetjeningen på landsbygden år 1878 uttogos öfver 133,000 kronor af inkomst samt såsom personliga och matlagsafgifter. Och ännu mer betyder den omständigheten att numera, genom lagarna af 1 maj och 12 juni 1885 om skyldighet att bygga och underhålla prestgård, kyrka och sockenstuga, en betydlig del af kostnaden för dessa byggnader flyttats öfver från fastighet till inkomst af kapital och arbete. I hög grad origtigt redan, när det skrefs, har lagutskottets påstående om förhållandet mellan de af fastighet och de icke af fastighet utgående »kyrkliga bidragen» sedermera blifvit ännu mera missvisande.

Det lärer också ej vara alldeles onyttigt att inför dem, hvilka ega att besluta om vidmagthållande eller afskaffande af den orättvisa, som vi tala om, ådagalägga att Sverige intager en *undantagsställning* i detta hänseende. Vi kunna väl dock icke tilltro oss att i en *sådan* fråga utan vidare underkänna de rättsgrundsatser, som i andra stater länge sedan erkänts af den allmänna meningen och tillämpats i lagstiftningen. Om man t. ex. i våra grannländer och i Tyskland anser den skattskyldighet till statskyrkan, som i Sverige är ålagd andra religiösa samfunds medlemmar, såsom ett svårt intrång i religionsfriheten och ovärdig den kyrka, till hvilkens förmån orättvisan begås, torde vi böra lyssna till och allvarligt begrunda en sådan, bland andra folk oomtvistad åsigt.

II.

Redan för mera än fyra årtionden sedan hade i Norge och Danmark religionsfrihetslagstiftningen, äfven med hänsyn till den särskilda fråga, som nu sysselsätter oss, uppnått den ståndpunkt, att man i vårt land frågar:

»Står svenska folket i bildning ett eller annat århundrade efter sina skandinaviska stamförvanter, eller äro verkligen humanitet och aktning för andras tro ett drag, som mera hör till våra grannars än vår nationalkarakter? Man frestas att göra denna fråga, då man betraktar våra förhållanden och sammanställer dem med brödrarikenas.»

Vi läsa dessa ord i en tidskrift, hvilkens tendens och ändamål utgifvaren sammanfattade i de tre orden: frihet, religiositet, nationalitet (Nordisk tidskrift, utgifven af Aug. Sohlman, 1852).

Vid denna tidpunkt hade författaren af den uppsats om »frihet och religiositet», ur hvilken vi anfört några rader, att åberopa, såsom motsats mot det i Sverige herskande religionstvänget, föredömena från två af våra grannländer — norska dissenterlagen af 1845 och danska grundlagen af 1849. Sedan dess har äfven Finland ryckt framom Sverige beträffande frågan om skattskyldighet för medlemmar af religions-samfund utom statskyrkan.

I den nyss nämnda norska lagen af 16 juli 1845 stadgades i § 3, att medlemmar af kristna, men ej till statskyrkan hörande menigheter äro »fritagna från andra bidrag till statskyrkan och dess betjente äntionde och de på egendomar, hvaraf de äro i besittning, hvilande bördor eller afgifter». Och i § 12, att »de fattigväsendet, skolor eller andra offentliga inrättningar i anledning af vissa kyrkliga handlingars företagande tillagda afgifter skola af dissenter erläggas i de fall, då dessa kyrkliga handlingar skulle hafva för deras skull utförts, om de varit medlemmar af statskyrkan», dock så att, i fall »någon andel i dylika afgifter är tillagd kyrkan eller dess betjente, dissenter fritagas från erläggande af denna andel».

Det var ej med afseende blott på dessa beskattningsföreskrifter, ehuru visserligen äfven med hänsyn till dem, utan på grund af lagens karakter i det hela, som den åberopade författaren anmärkte, att »många af religionsfrihetens vänner i vårt land rigta sina blickar på dess bestämmelser såsom i det allra närmaste lämpliga äfven för vårt land». Han lät sig ock angeläget vara att visa, det lagen tillkommit, icke obetänksamt och genom någon öfverraskning, utan efter mogen öfverläggning, efter grundlig, mångsidig och allvarlig pröfning, samt under enig samverkan af de båda statsmagterna.

Sedan grundlagens förbud för judar att vistas i Norge blifvit upp-

häfdt år 1851, förklarades genom lag af 24 september samma år att 1845 års lag skulle gälla äfven mosaiska trosbekännare.

Under den hårda kamp, som i vårt land förts för religionsfrihet, pekade man många gånger på den norska lagen af 1845 såsom en förebild. Men ännu hafva vi, hvad beskattningssfrågan vidkommer, ej hunnit så långt som till den ståndpunkt, hvilken den norska lagstiftningen intog redan för femtio år sedan — under det åter Norge ej nöjt sig med detta första steg, utan numera gått vidare.

Sedan tre år tillbaka har nemligen en ny »lag angående kristna dissenter och andra, som icke äro medlemmar af statskyrkan» trädt i stället för 1845 års lag. Lagen gäller icke blott »dissenter», hvarmed förstås de, som bekänna sig till den kristna religionen utan att vara medlemmar af statskyrkan; den gäller också för mosaiska trosbekännare, endast undantagandes formen för äktenskaps ingående mellan kontrahenter, af hvilka den ena är af mosaiska bekvännelsen.

Den nya lagen stadgar i § 4:

»Dissenter äro fritagna från personliga skattebidrag till statskyrkan och dess betjente. När sådana bidrag innefattas i belopp, hvilka uttaxeras till kommunen såsom personlig skatt, afräknas de med ett af kommunalstyrelsen bestämdt belopp vid beräkningen af de skattebidrag, som falla på dem, hvilka under det skatteåret föregående året till och med 30 september oafbrutet varit dissenter och inom nästföljande 15 oktober anmälts som sådana hos taxeringskommissionen. Kommunalstyrelsen bestämmer, om denna fritagelse också skall gälla egendomsskatt. Deremot äro dissenter ej fritagna från tionde och andra på fast egendom hvilande afgifter och bördor.

Kommunalstyrelsen kan fritaga dissenter helt eller delvis för personliga eller på deras fasta egendomar fallande kommunala skattebidrag till folkskolan, helt dock endast, när de hafva en folkskolan i det väsentliga motsvarande, fullständig skola, som skolstyrelsen finner tillfredsställande, och derjemte icke för sina barn begagna sig af folkskolan. Ansökan om sådan fritagelse ingifves inom 30 september det år, som går närmast före skatteåret.»

Medan således enligt 1845 års lag dissenter voro frikallade blott från sådan skatt till kyrka och presterskap, som icke uttaxerades å fast egendom, kunna de numera af kommunalstyrelsen frikallas äfven från att deltaga i den del af kyrko- och prestskatten, som uttaxeras å fastighet; i afseende å tionde och andra, oberoende af taxering på fastighet »heftende Afgifter och Byrder» förblifver det vid hvad 1845 års lag föreskref. Men vidare kunna dissenter ock, under viss förut-

sättning, blifva af kommunalstyrelsen fullständigt fritagna från all uttaxering, vare sig å fastighet eller annan förmögenhet eller inkomst, till folkskolan.

Hvad första stycket af ofvanstående § 4 säger om dissenters frihet från skatt till statskyrkan, gäller också, enligt § 24, alla dem, som hvarken tillhöra kyrkan eller något annat kristet trossamfund.

III.

Danmarks grundlag innehåller den föreskriften, hvilken nu gäلت i fyrtiofem år, att »ingen är pliktig att erlægga personliga bidrag till någon annan gudsdyrkan än den, som är hans egen; dock skall enhvar, som icke visat att han är medlem af ett i landet erkänt trossamfund, till skolväsendet erlægga de lagstadgade personliga afgifterna till folkskyrkan».

Huru ter sig detta grundlagsbud i den praktiska tillämpningen?

Härvid fästes uppmärksamheten först vid grundlagens § 3, som, säger, att »den evangelisk-lutherska kyrkan är dansk folkskyrka och understödjes såsom sådan af staten». I Danmark består således en statskyrka, ehuru man gifvit den ett annat namn, som låter litet bättre. Och till *statskassans* utgifter för denna stats- eller så kallade folkskyrka bidraga äfven dissenterna genom sina skatter till staten.

Det är otvifvelaktigt att, så länge en statskyrka finnes till, det skall blifva med ej ringa svårigheter förenadt att *alldeles fullständigt* befria de statsborgare, som ej tillhöra statskyrkan, från all annan beskattning för religiösa ändamål, än den som de utgöra till sitt eget trossamfund. Ty om det ock ej kan påstås vara absolut omöjligt, torde det dock medgifvas vara ganska vanskligt att frikalla dem från hvarje andel i *den* kostnad, som *statskassan* bär för statskyrkoändamål. I Danmarks grundlagsstiftande riksförsamling år 1849 gjorde man gällande, att sådana statsutgifter, ehuru äfven dissenterne till dem bidrogo, vore lika berättigade, som åtskilliga andra statsutgifter, hvilka ej kunna sägas komma landets samtliga invånare till godo. Härvid kunna dock två erinringar göras.

Den ena är att, eftersom dissenter, som äro i församling organiserade, måste bära utgifter för *sin* gudsdyrkan, på samma gång de genom sin skatt till staten deltaga i statskassans utgifter för statskyrkan, detta förhållande således icke är jemförligt med det, att någon kan falla på den idén att öfverklaga det staten gör utgifter, hvaraf han

ingen nytta har. Ty han befinner sig ej därför i samma belägenhet, som den främmande trosbekännaren att ej blott skatta till ett institutionsbehof, som han icke gillar (statskyrkan), utan derutöfver skatta också till den institution af samma art, som den förres otillfredsställande beskaffenhet gjort nödvändig (hans egen kyrka). För att taga ett exempel: en landtman, en industriidkare kan ju tilläfventyrs klaga öfver, att han får skatta till universitetet, hvaraf han tror sig »ha ingen nytta», men härmed följer icke att han och hans likatänkande behöfva dessutom beskatta sig ytterligare för att bekosta ett fritt universitet.

Den andra anmärkningen är denna. Om det än med hänsyn till stora svårigheter vid en alldeles ovillkorlig tillämpning af en princip kan försvaras, att den får något låta jemka med sig, och att således bidrag af dissenter till *statskassans* utgifter för statskyrkans ändamål rätt väl kunna betraktas från en annan synpunkt än sådana bidrag uttagna inom kyrkokommunen, så är det dock tydligt, att en sådan praktisk lämplighetshänsyn ej kan anses för giltig, derest ej statsutgiften för statskyrkan utgör blott en mindre betydande del af hela kostnaden för denna institution. Annorlunda måste domen utfalla, derest statskyrkans kostnad bures uteslutande eller i öfvervägande grad, icke af församlingarna, utan af staten, och dissenterne skulle lika med andra dertill bidraga, under det de allena bure utgifterna för sina egna kyrkosamfund.

De praktiska svårigheter, som, så länge en statskyrka består, skulle möta försöket att befria ej till statskyrkan hörande medborgare från sin skatteandel i *statens* utgifter för statskyrkan, förekomma deremot icke med hänsyn till *kommunens* (församlingens) skattebidrag till statskyrkan. Detta är alldeles tydligt, när den borgerliga och den kyrkliga kommunen äro åtskilda på sätt, som i vårt land skett genom 1862 års kommunallagstiftning för dessa två slag af kommunalt samhälle. I Danmark, der en likadan åtskilnad ej förekommer, är emellertid genom 1863 års lag om kommunalbeskattningen i städerna (utom Köpenhamn) föreskrifvet att »kyrkan (och kyrkogården) behåller sitt särskilda kassa- och räkenskapsväsen;» och det har näppeligen ådagalagts, att detsamma ej skulle kunna gå för sig på landsbygden. Emellertid har så ej skett, och deraf uppkommer någon olikhet i de ej till folkkyrkan hörande medborgares skattepligt, hvilka bo i en stadskommun. Medan de skattskyldige, som ej tillhöra folkkyrkan, i städerna slippa bidraga till kämnärskassans utgifter för kyrkliga ändamål, kunna de i landskommunerna få bidraga till vissa af kommunalkassan bestridda utgifter för dessa ändamål, om nemligen amtsrådet tillåter, att nämnda kassa öfver-

tager vederlaget för högtidsoffer till präster och skollärare eller vederlaget för körslor och »Gangdagsarbejde» till kyrkor.

Grundlagen fritager, som vi sett från *personliga* bidrag, hvilket ord betyder motsatsen af *real*, eller på *fastighet* hvilande skattebidrag (tionde, dagsverken och körslor vid kyrkobyggnad o. s. v.), från hvilka senare fastighetsegare, som ej tillhöra statskyrkan, icke äro frikallade.

IV.

Från landtdagen i Borgå 1809, som antog och erkände Finlands förening med Ryssland, dock icke såsom en provins utan såsom en förbundsstat, dröjde det ett drygt halfsekel, innan storfurstendömet fyrastånds-representation kallades att sammanträda och omsider blef medelpunkten för ett nyvaknande politiskt lif. Landtdagen sammanträdde första gången 1863—1864, således för blott trettio år sedan. Och den finska landtdagen samlas ej årligen, den har enligt landtdagsordningen ej grundlagsenlig *rätt* att sammankomma oftare än hvar femte år, om det än synes blifva vedertagen regel att sammankalla den hvar tredje år; landtdagarna under de sist förflutna trettio åren hafva således ej varit många. Så mycket mera märkvärdigt är det att betrakta, huru Finlands ständer, trots fyrakammersystemets tunga arbetsätt och många andra svårigheter, lyckats taga igen den tid som gick förlorad under de femtio årens nödtvungna konstitutionella slummer. Åtgärderna för den materiella och andliga utvecklingen, för reformerande af en efterblifven lagstiftning och frukterna af detta ihärdiga arbete erbjuda ett sällsynt skådespel af patriotiskt nit och politiskt förstånd.

Man skall ej föreställa sig, att den finska folkrepresentationen härvid blott eftergjort främmande, särskildt svenska mönster. I sjelfva verket har den finska lagstiftningen i flere fall ilat framom de förmenta förebilderna. Detta gäller bland annat i viss mån om beskattningsbestämmelserna i religionsfrihetslagstiftningen.

I Finland är evangelisk-lutherska kyrkan statskyrka. Kanske skulle man, utan att göra sig skyldig till någon svår oegentlighet i sak, kunna säga, att Finland har *två* statskyrkor, i ungefär samma mening som man kan säga, att Frankrike har flere statskyrkor, eftersom flere åtnjuta bidrag från statens budget och medlemmarne ega full rättsjemlikhet. Ty med stora flertalet evangelisk-lutherska kyrkor är den »ortodoxa», den grekisk-ryska kyrkan jemlik i rättigheter. Denna kyrka, hvilkens anor i Finland gå tillbaka långt in i medeltiden, räk-

nade år 1886 medlemmar till ett antal 41,000, hvaraf mer än tre fjerdedelar tillhörde Viborgs, åtta tusen och några hundra Kuopio samt cirka 1,100 Nylands län. Redan 1827 erhöles finska undersåtar af grekisk-ryska bekännelsen tillträde till civil- och militärtjänst. Enligt landtdagsordningen ega de valrätt och valbarhet. I städerna drager statsverket försorg om presterskapets aflöning, der församlingen ej förmår bekosta den; på landsbygden utgöres den ungefärligen efter samma grunder som det evangelisk-lutherska presterskapets. — Att grekisk-ryska trosbekännare icke få öfvergå till annan religion är en *dogmatisk* inskränkning i deras samvetsfrihet och, såsom lätt inses, ej den finska lagstiftningens fel.

År 1866 — således före utfärdandet af dissenterlagen — utgjorde katolikernas antal 2,272, och hade de ordnad kyrkoförvaltning och egna kyrkor (i Helsingfors och Viborg), hvilket ännu år 1890 ej var fallet med de fåtalige reformerte, baptister m. fl. Genom den i landet stationerade ryska armén har ett antal judar och muhammedaner inkommit i landet, hvilka efter fullgjord militärtjänst bosatt sig i några af de större städerna.

I ett afseende har religionslagstiftningen i Finland stannat långt bakom de grundsatser, som efterhand gjort sig mer eller mindre fullständigt gällande i andra civiliserade stater, efter att den i Frankrike redan för hundra år sedan vunnit en fullständig seger — nemligen hvad angår mosaiska trosbekännare, hvilka ej kunna förvärfva finsk medborgar rätt och blott under vissa inskränkande vilkor ega att i landet vistas. Men det är ej tvifvelaktigt, att denna fråga närmar sig sin lösning; och det är sannolikt, att, om landtdagen årligen sammanträdde, åtminstone ett betydande steg redan skulle vara taget mot detta måls riktning.

Då den finska kyrkolagen 1869 medgaf rätt till utträde ur statskyrkan, och landtdagsordningen af samma år gjorde valrätt oberoende af trosbekännelse — valbarheten deremot beroende af kristen trosbekännelse — bröt man med den från äldre tider ärfda tvångslagstiftningen. Principiellt hade man sålunda erkänt religionsfrihetens stora grundsats, men det återstod att genom närmare lagbestämmelser möjliggöra dess praktiska tillämpning, och derhän kom man först tjugo år derefter i och med de två lagarna af 11 november 1889, af hvilka den ena gaf dissenter behörighet att bekläda embeten och tjänster, och den andra angår »kristna religionssamfund i Finland af annan protestantisk troslära än den evangelisk-lutherska».

Den senare lagen, § 18, säger: »Hvar som tillhör i landet bestående kyrkosamfund af annan protestantisk trosbekännelse än den evangelisk-lutherska samt deltagar i underhåll af dess presterskap och kyrkobetjening, vare frikallad från all personalafgift till *presternskap eller kyrkobetjening* inom samfund af annan trosbekännelse».

Härjemte äro att märka de tre förordningarna af 19 juli 1892 om skyldighet att deltaga i byggande och underhåll af *kyrka*, om skyldighet att deltaga i byggande och underhåll af *prestgård* i landets evangelisk-lutherska församlingar samt om presterskapets boställen. Den förstnämnda stadgar i § 1, att kyrka och med hvad dertill hörer skall byggas och underhållas af alla dem, hvilka i församlingen erlægga aflöning till dess presterskap, enligt samma grunder för detta besvär's fördelning å de byggnadsskyldige, som för nämnda aflönings utgörande blifvit fastställda eller eljest äro gällande. Enär nu de trossamfund, hvarom 1889 års lag handlar, äro delvis fritagna från att skatta till aflöning af statskyrkans presterskap (och kyrkobetjening), och kyrkobyggnadslagen säger att byggnadsskyldigheten skall utgöras enligt de för prestaflöningen gällande grunder, äro följaktligen nämnda trossamfundets medlemmars skattskyldighet för kyrkas byggande och underhåll begränsad i alldeles samma mån, som deras skyldighet att bidraga till statskyrkopresternas aflöning. Den andra och tredje af de nämnda lagarna stadga, att byggnadskassor skola inrättas, och att församlingens bidrag till sådan kassa utgöras af dem, som »i församlingen erlægga aflöning till presterskapet», och detta enligt samma grunder, »som gälla för deras deltagande i aflöningsbesväret».

Det är således tydligt, att den, som »tillhör i landet bestående kyrkosamfund af annan protestantisk trosbekännelse än den evangelisk-lutherska samt deltagar i underhåll af dess presterskap och kyrkobetjening», är i lika måtto frikallad från deltagande i kyrkobyggnads- och prestgårdsbyggnadskostnad, som från bidrag till presterskap och kyrkobetjening inom statskyrkan.

Det är emellertid påtagligt, att denna reglering af statskyrkan icke tillhörande finska medborgares skattskyldighet ej är att betrakta såsom definitiv. Vi kunna ej underlåta att fästa uppmärksamheten på en högst anmärkningsvärd diskussion hos finska ridderskapet och adeln vid 1877 års landtdag, af hvilken framgår en allmän önskan hos detta stånd att fritaga främmande trosbekännare äfven från aflöningsbidrag af *fastighet* till statskyrkans presterskap. En sådan anordning vore till och med ingenting helt och hållet nytt i Finland. Sedermera senatoren Mechelin erinrade om, att flere författningar, om än utfärdade i admi-

nistrativ väg, redan rubbat det gamla förhållandet att alla jordlägenheter i landet skola betala skatt till det evangelisk-lutherska presterskapet. Han nämner författningar, som stadga, att »ifrån de lägenheter, som egas eller på arrende innehafvas af grekisk-ryska trosförvanter, skall den för närvarande gällande afgiften icke utgå till den lutherska presten, utan till grekisk-ryska pastorn». Den ene efter den andre af de mest betydande ledamöterna underkände billigheten och rättvisan i den principen, att dissenter skulle erlägga prestskatt af fastighet och att vid en lönereglering för statskyrkans presterskap grundskatten af jord borde öfvergifvas, och regleringen helt och hållet fotas på *taxering*, hvarigenom statskyrkan ej tillhörande personer kunde fullständigt befrias från deltagande i aflönandet af hennes presterskap.

V.

Vi hafva i det föregående undersökt, huru de fria religionssamfundens ställning till statskyrkan i beskattningshänseende för närvarande är reglerad i våra grannländer. Man skall väl ej påstå, att sakernas gång varit så skiljaktig, att samfundsförhållanden nuvarande skick är så olika mot Norges, Danmarks och Finlands, att vi ingenting hafva att lära af grannarna, samt att Bottniska viken, Öresund och Kölen omkring vårt land bilda en gräns, innanför hvilken *det* är och förblifver rätt, som utanför densamma länge sedan erkänts för orätt. Men måhända torde de finnas, som anse ett par tre småstaters föredöme otillräckligt; — det är ej så ovanligt, att mångas omdöme om politisk rätt och orätt mera påverkas af exemplens antal än af skälens beskaffenhet. De skola väl åtminstone ej underskatta betydelsen af de lagstiftningsgrundsatser, som gälla i det stora Tyska riket, således bland ett folk, som räknar ett halft hundra millioner själar. Huru har lagstiftningen i dessa tjugofem eller — om vi medräkna Elsass-Lothringen — 26 stater vårdat sig om upprätthållandet, från beskattningssynpunkt sedt, af den religionsfrihet, som i hela Tyskland gäller för en af folkets stora »grundrättigheter»?

Våra läsare behagade påminna sig, hvad vi i en föregående uppsats, den tredje i ordningen, yttrat om statskassans bidrag och om de omedelbart från församlingsmedlemmarna utgående bidrag till statskyrkan i ett land, der ej alla medborgare tillhöra denna kyrka. Vi hafva visat, att främmande trosbekännares andel i *statskassans* utgifter för statskyrkliga ändamål, om dessa utgifter ej utgöra mer än en mindre del af hela kostnaden, rätt väl kunna annorlunda betraktas än de direkt

inom kommunerna uppburna, mera betydande afgifterna för samma ändamål. Under det de senare ej med något rätts- eller billighetsskäl kunna utkrävas af andra än statskyrkans egna medlemmar, kan enligt vår mening omdömet utfalla något annorlunda om den del af främmande trosbekännares skatt till staten, som tages i anspråk för statskyrkans behof. En dansk statsrättslärare, professor Matsen säger med hänsyn till det sätt, hvarpå denna beskattningsfråga är ordnad i Danmark, att, om staten använder af de allmänna skattemedlen till statskyrkliga ändamål, detta ej kan innebära någon »kränkning af den enskildes religiösa öfvertygelse, då ej af honom personligen någonting kräfvat till genomförande af åtgärder, dem han kunde anse förderliga för människorna i tid och evighet. Deremot gör detta hänsyn till den enskilde sig gällande, när af honom fordras bidrag för religiösa ändamål», och deri ligger motivet för grundlagsbestämmelsen, att »ingen är pliktig att lemna personliga bidrag till någon annan gudsdyrkan än den som är hans egen».

Skilnaden mellan dessa tvenne fall är i sjelfva verket så uppenbar, att lagutskottet år 1872 ej kunde undgå att se den och att det fann sig manadt att söka öfverskylda den, hvilket gick så till, att utskottet påstod, att de till statskyrkans presterskap direkt utgående afgifterna i verkligheten äro — »afgifter till staten», om de än »mindre åskådligt framstå» såsom sådana. Ett mot historiska sakförhållanden så stridande påstående lär ej behöfva någon vederläggning.

För en sådan uppfattning skola den bestående orättvisans författare fåfångt söka något stöd i de åsigtter, som utpräglat sig i de tyska staternas religionsfrihetslagstiftning.

Regeln är den, att utträde ur kyrkan medför upphörande af skattskyldighet, och skälet är, att i och med utträdet den rättsgrund-sats, hvarå skattepligten hvilade, upphör att ega giltighet. I flera staters lagar är uttryckligen sagdt, att skattskyldigheten upphör från den tidpunkt, då utträdet är ett enligt därför stadgade former fullbordadt, rättsgiltigt faktum; och detsamma gäller äfven i andra stater, der det ej är i lag uttryckligen sagdt. I vissa andra är en *öfvergångstid* föreskrifven, under hvilken skattepligten till det religionssamfund, ur hvilket man utträder, fortfar. Längst är denna öfvergångstid i Baden, der det är föreskrifvet, att den, som utträder ur sitt hittillsvarande religionssamfund, är fortfarande till detsamma skattskyldig under två år (utträdes-året oräknadt), så vida han icke tidigare blifver skyldig att utgöra kyrkoskatt till en kyrkoförsamling af annan bekännelse.

Professor Arthur Benno Schmidt, i sin afhandling om »utträdet ur kyrkan», diskuterar den frågan, hvilketdera är att föredraga, skatte-

pligtens upphörande i och med utträdet rättsliga fullbordan eller en kortare öfvergångstid. Han uttalar sig för det senare alternativet på följande grunder. Staten bör ingalunda genom tryckande formaliteter eller obilliga pekuniära anspråk försvåra utträdet ur en kyrka eller ett religionssamfund. Ett sådant handlingssätt skulle stå i strid med den författningsmässigt garanterade samvetsfriheten. Lika otvifvelaktigt skulle en obegränsad utsträckning af skattepligten till det förra religionssamfundet motsäga den naturliga rättskänslan. Men tvenne omständigheter äro att taga i betraktande. Staten eger rätt att genom visa inskränkningar motverka sådant utträde, som blott bestämmes af pekuniära hänsyn. Och å andra sidan är det dess pligt att skydda kyrkornas och religionssamfundens intressen och författningens grundrättningar. Af nämnda *rätt* gör staten bruk, när den ej genast löser den, som utträdt, från hans dittillsvarande bidragspligt. Och nämnda *pligt* fullgör den, när den vidtager åtgärder, som hindra *ögonblicklig* upplösning af en af dessa korporationer, när den förebygger — såsom orden lyda i ett preussiskt kommissions-utlåtande — att »ej genom en enkel utträdesanmälan inom 24 timmar samtliga de korporationens medlemmar försvinna, som äro i stånd att betala», och sätta denna ur stånd att uppfylla sina förbindelser. Men längre än denna hänsyn det fordrar kan det icke försvaras att låta de utträdandes bidragspligt fortvara; det skulle kränka rättskänslan och alltid kännas som ett samvetstväng.

De bidrag, från hvilka den utträdande fritages, äro sådana som berott af hans personliga medlemskap i kyrko- eller samfundskorporationen, men deremot icke realbördor, som antingen hvila på vissa fastigheter eller å alla fastigheter inom området eller å alla fastigheter af en viss klass och skola utgå, utan hänsyn till hvem egaren är.

Lagutskottet år 1872 yttrade sin farhåga, att en åt främmande trosbekännare förunnad befrielse från skatt till statskyrkan skulle blifva »en lockelse till utträdande ur svenska kyrkan». Och utskottet visste ej annat skydd för denna kyrka, än att de, som lemnat den, skola betala permanent, oförminskad skatt till henne! De, som godkänna denna tankegång, erkänna följaktligen, både att statskyrkan *behöfver* ett sådant skydd och att det är henne *värdigt*. Men för den meningen finna de ej medhåll i andra länder. Huru den bedömes t. ex. i Tyskland, kunna vi lära af följande yttrande af den åberopade universitetsläraren. »Den misstanken» — säger han — »att kyrkan för kyrkoskattens skull mot deras vilja qvarhåller medlemmar, som äro hennes motståndare, den misstanken skulle hvarje religionssamfund visa långt ifrån sig.»